

PORTRETE

Sorin Lerescu – acel Ianus al componisticii contemporane românești

Loredana Baltazar

„Dacă tot ce „spune” muzica în noi s-ar putea reproduce **integral** în cuvinte, n-am mai avea evident nevoie de muzică”, sugera compozitorul Ștefan Niculescu într-un studiu despre „conținut și formă” argumentând că, prin verbalizarea structurii și semnificației muzicii „nu se va epuiza niciodată integral descrierea formei

și conținutului „cognitiv” și „afectiv”, iar semnificația muzicii ne va apărea mereu polisemică.”¹ mai cu seamă în epoca postmodernă, în care se întrepătrund abordările scenice experimentale cu rememorări ale unor „ordini colective scrise” (din trecutul muzicii culte europene)², cu inventivitatea construirii unei gramatici sonore proprii și cu atracția pentru ordinea specifică fenomenologiei arhetipale în tandem cu explorarea tipologiilor muzicale tradiționale est-europene.

¹ Sava, Iosif – Ștefan Niculescu și galaxiile muzicale ale secolului XX, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1991, pag. 104.

² Sava, Iosif – Op. cit., pag. 67.

Cumva, întocmai ca una dintre cele mai vechi divinități, zeul Ianus, imaginat cu două fețe opuse, „*una privind înainte, alta înapoi, ca simbol al veghii totale*”¹, compozitorul Sorin Lerescu se dovedește a fi un adept al interrelaționării trecutului cu viitorul, al continuității cu discontinuitatea, natura sa predominant lirică ghidându-l către o intenționalitate creatoare de un dualism controlat. Diversitatea stilistică, dinamică, instrumental-timbrală, ca atuuiri intrinseci ale componisticii sale, îl caracterizează ca pe un autor deschis către idei novatoare dar nu ușor de „citat” în profunzime, o personalitate complexă care a abordat o sumă de genuri muzicale – simfonic, vocal-sinfonic, concertant, cameral, instrumental și muzică de scenă – dintr-o perspectivă sintetică, un muzician reflexiv ce oscilează între naturalețe și dramatism, limpiditate și ambiguitate, antrenând multiple fațete ale tipologiilor *solli* și *tutti*. Arsenalul său componistic aduce un spor de poeticitate creației muzicale românești în ansamblu, investind-o cu atribute conceptuale particularizante; mai mult decât atât, elaboratul joc al contrastelor din muzica lui Sorin Lerescu trimite, rafinat, către atmosfera conflictuală tipică ambientului contemporan.

Biografia compozitorului sintetizează, ea însăși, un spectru suficient de vast de preocupări, orientate către promovarea perseverentă a muzicii contemporane în diversele sale forme, pornind de la conceperea propriu-zisă a operei până la reprezentarea sa scenică acompaniată de necesarele referințe explicative și critice.

*„Timp de trei ani, am studiat polifonie și compoziție cu Sorin Lerescu”, mărturisea, în editorialul din 25 mai 2010 al revistei online **No. 14 plus minus**, poeta, compozitoarea și teatrologul Veronica Anghelescu. „Am studiat Beethoven, Mozart, Messiaen, muzică contemporană, operă, armonie modală, orchestrație, istoria muzicii, estetică, filozofie, multe lucruri tehnice (...) și atâtea altele. (...) Vreau doar să spun că darul de a preda compoziția este unul rar. Este ceva atât de inefabil și de greu de încadrat între barierele (inutile) ale unui plan de lecție, încât mă gândesc că este ca și cum cineva ar încerca să te învețe cum să faci ca să îți crească șase perechi de aripi. Sorin Lerescu m-a învățat cum.*

¹ Popa, M. D., Stănculescu, Al., Florin-Matei, G., Tudor, A., Zgăvărdici, C., Chiriacescu, R. - *Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1993-2009.

L-am cunoscut pe Sorin Lerescu atunci când am ascultat pentru prima oară lucrarea sa, Piano-Canto pentru pian și voce (vocea pianistului). Șocul contactului meu cu această muzică a fost atât de uriaș, încât am știut, chiar de atunci, că aceasta era Ființa de la care urma să învăț compoziție. Îmi amintesc cuvintele colegului și prietenului meu brazilian, Raul Passos, care a avut aceeași revelație ascultând câteva din lucrările lui Sorin Lerescu pe Internet și care a decis să vină în România pentru a studia compoziția cu domnia-sa. Există ceva, nu magic, ci puternic, adânc, delicat și fragil, frumos, complicat și, în același timp, simplu ca lumina pură, în muzica și în personalitatea sa.”¹

Sorin Lerescu a studiat compoziția sub îndrumarea unor maestri cu un stil inconfundabil, precum Tiberiu Olah și Anatol Vieru, aprofundând-o sub auspiciile altor nume de rezonanță: Ton de Leeuw, Brian Ferneyhough și Morton Feldman. Din perspectiva creatorului artistic, s-a alăturat, ca membru dar și ca președinte, unor jurii internaționale de compoziție fiind, în paralel, invitat să susțină prelegeri, seminarii și cursuri de compoziție în Europa și SUA, în ambianța unor prestigioase instituții cu profil muzical. Participarea la un mare număr de festivaluri de anvergură din România, Europa, Asia, cele două Americi și Australia, ca și distincțiile primite – Premii ale Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor pentru muzică de cameră (2003), pentru creații simfonice (2017), pentru lucrări multimedia (2020), Premiul „George Enescu” al Academiei Române pentru creație muzicală pe anul 2003, dar și Meritul Cultural primit în 2004 – îl recomandă de la sine ca un nume marcant al arealului cultural contemporan.

Capacitatea organizatorică de excepție a lui Sorin Lerescu a fost probată, și ea, în numeroase evenimente culturale inițiate și / sau coordonate de muzicianul român: în 1997 a fondat și a condus Festivalul Internațional „Întâlnirile Muzicii Noi” de la Brăila, ulterior a primit directoratul și co-directoratul artistic al Festivalului „Săptămâna Internațională a Muzicii Noi”, București (pentru ediția a 14-a și, respectiv, a 19-a), conducând și edițiile 2005-2012 ale Festivalului Internațional „MERIDIAN, Zilele SNR-SIMC” din postura de președinte al Secțiunii Naționale Române a Societății Internaționale de Muzică

¹ Anghelescu, Veronica – Editorial, No. 14 plus minus, 25 mai 2010, <http://www.no14plusminus.ro/2010/05/>

Contemporană (SNR-SIMC). Merită menționat, în acest context, un dublet de idei novatoare aparținând directorului de festival Sorin Lerescu care, în cadrul Săptămânii Internaționale a Muzicii Noi din 2004, extindea la nivel de serie două tipologii de concerte: DIMINEȚI DE MUZICĂ NOUĂ: RECITALURI-WORKSHOP (ai căror protagoniști – cadre didactice universitare din România și Japonia – au „provocat” studenții Universității Naționale de Muzică să interacționeze zilnic cu câte un tip de instrument sau cu structura voce-pian, prin prisma unui repertoriu inedit) și PROFIL COMPONISTIC (o suită de evenimente audio-video care, prin intermediul unor prezentări muzicologice *live* centrate pe reprezentanți de referință ai școlii românești de compoziție din țară și din diaspora, a prilejuit în acel an, în Aula Palatului Cantacuzino, contactul publicului de toate vârstele cu experiențe creatoare extrem de interesante, capabile de a inspira generațiile mai tinere). Prioritare pentru menținerea nivelului valoric al culturii Cetății, din punctul său de vedere, dezbaterile, dialogurile și schimburile de experiență în plan estetic s-au regăsit și în proiectul intitulat „Cenaclurile Secțiunii Naționale Române a Societății Internaționale de Muzică Contemporană” pe care Sorin Lerescu l-a inițiat în 2011, gândindu-se că „*este important pentru compozitori, muzicologi, interpreți, dar și pentru iubitorii de muzică, să cunoască mai îndeaproape fenomenul muzical contemporan în toate dimensiunile sale expresive, dar și interrelațiile care pot exista cu alte arte*” prin „*analizarea principalelor tendințe stilistice și modalități de expresie artistică din muzica de azi*”¹

Și cum aspirația supremă a oricărui creator este aceea de a-și găsi, printre instrumentiști, partenerii ideali de lucru care să-i înțeleagă și să-i redea muzica la nivel optim, dorința lui Sorin Lerescu de a aduce constant în fața spectatorilor de pretutindeni cele mai noi opusuri muzicale, care să acopere o panoplie extinsă de stiluri și tendințe estetice, dar și năzuința sa de a stimula deschiderea compozitorilor către noi formule interpretative, l-au determinat cu peste patru decenii în urmă, în 1982, să pună el însuși bazele unui ansamblu instrumental specializat pe care l-a denumit, generic, **Grupul de Muzică Nouă TRAIECT**. Mai mult decât atât, noul ansamblu urma să se transforme într-un creuzet al formării tinerilor interpreți, atrăgând simultan și

¹ Lerescu, Sorin – „Cenaclurile SNR-SIMC” – un nou început, No. 14 plus minus, 25 noiembrie 2011, <http://www.no14plusminus.ro/2011/11/>

colaboratori din întreaga lume, formulă modulară prin care a pus în circuit nenumărate prime audiții, românești sau străine.

Dincolo de atuurile sale deja enumerate, Sorin Lerescu este, însă, deținătorul unui loc aparte în istoria componisticii românești datorită profilului său ce sondează atitudini afiliate mai multor direcții estetice, dar și stări emoționale care-i reflectă intensă implicare în procesul de creație. Complet și complex, arsenalul său creator include partituri simfonice, vocal-simfonice, concertante, camerale, pentru instrumente solo, pentru instrumente electronice, muzică de scenă și de film.

„...observăm la Lerescu o constantă preocupare cu dihotomia precum consonanță-disonanță, introvertit-extrovertit și continuitate-discontinuitate, el fiind captivat de pulsunile interne ale fluxului muzical, pe care încearcă să le surprindă ambivalent: atât în opoziție, cât și în devenire”¹, afirma compozitorul Dan Dediu în volumul său, *Siluate în mișcare*, căutând să-i pună în lumină personalitatea plurivalentă. Iar cele șapte simfonii finalizate până acum alături de captivantele sale narațiuni concertante cu sau fără soliști cărora li se adaugă cele două cantate, cele aproape patruzeci de opusuri camerale și peste douăzeci destinate unor instrumente individuale precum și cele pentru controller MIDI și tehnologie electronică specifică tipologiei electroacustice, apoi opera în două acte *URMUZICA* după poemul erotico-eroic și muzical urmuzian *Fuchsiada* cât și includerea lucrării sale camerale *Suono Tempo II* în conceptul coloanei sonore a lungmetrajului sci-fi *Anya* (producție SUA, 2019 - regia, imaginea, scenariul și montajul: Jacob Akira Okada și Carylanna Taylor) alcătuiesc, fără îndoială, osatura impresionantă a unei ample creații de autor. În plus, aportul său la proiectul anului pandemic 2020 derulat de Asociația Jumătatea Plină și intitulat *Redescoperind muzica imaginară* s-a materializat în lucrarea *Orizontul serii* – schiță a propriului refugiu către ANTI-spectacular, a aplecării către universul lăuntric în tentativa de redescoperire a sinelui.

Elementele vocabularului său, concatenate după o logică ordonată sistematic, permit acumulări dezvoltătoare relevante, al cărui miez semnificativ dezvoltă o gândire sintetică de excepție. Discursul muzical oscilează neostentativ între discontinuitate și continuitate, între static și evolutiv, demonstrându-și viabil reversibilitatea, iar melodica unduitoare gravitează în ambianța celorlalți parametri fonici care

¹ Dediu, Dan – *Sorin Lerescu și efluviile diatoniei*, în *Siluate în mișcare*, Editura Muzicală, București, 2021, pag. 184.

fluctuează după scenarii bine definite conceptual. Fără parti-pris-uri, compozitorul apelează inventiv la întregul calup de sintaxe sonore, în funcție de numărul, dinamica și culoarea „vocalilor” instrumentale, de explorarea judicios controlată a tensiunii dramatice și de starea pe care dorește să o transmită.

Avid de cunoaștere dar și de comuniune interculturală, compozitorul român proiectează lucrări precum *Austral* pentru clarinet solo, pe care le investește, generos, cu simbolistica unor „poduri peste culturi”, neuitând să investească, asumat, în capacitatea interpretativă a unor soliști admirabili din toate colțurile lumii ca: Pierre-Yves Artaud, Daniel Kientzy, Peter Handsworth, Barrie Webb, Anne Le Coutour, Marc Siefert, Christine Marchais, John De Haan, Nickolai Kolarov, Patrick O’Keefe, Ion Bogdan Ștefănescu, Constantin Sandu, Nicolae Licareț, Cornelia Petroiu, Doru Roman, Steliana Callos, Georgeta Stoleriu, Florin Diaconescu, Pompei Hărășteanu, Leontin Boanță, Ana și Maria Chifu, Radu Vâlcu și mulți alții, încredințându-le partituri care să le valorifice inteligent disponibilitatea, talentul, varietatea paletelor coloristice, resursele tehnico-expressive și incontestabilul profesionalism.

Printre creațiile sale se numără cicluri de compoziții precum *Modalis* (I-IV), *Phonologos* (I-VII) sau interesantul tipar variațional *Solo-Multipli* (în parcursul căruia clarinetul, contrabasul, trombonul și violoncelul beneficiază de câte o versiune solistică de dificultate înaltă, adecvată fonoc particularităților fiecărui instrument în parte), dar și incursiuni delicate în suavul univers muzical-poetic, certificând atracția profundă a compozitorului față de versatilitatea mixturii dintre cuvânt și sunet cântat (1982 - *O oră de iubire*, ciclu de lieduri pentru mezzosoprană, bas și pian pe versuri de Gheorghe Tomozei; 2013 - *Portrait Imaginaire* pour mezzo-soprano, saxophone et piano, Paris, Festival franco-anglais de poésie, versuri: Hélène Dorion; 2014 – *Relatio* for tenor, flute, clarinet, cello and piano, Minneapolis, Balkanicus: 10th Annual Concert of Balkan Contemporary Music, versuri: Ioana Ieronim).

De altfel, preocuparea asiduă a lui Sorin Lerescu față de „mărirea și decăderea” cuvântului scris și a gândirii logice în sine s-a materializat în poate cea mai „provocatoare” lucrare a sa, inspirată de bizara personalitate a lui Demetru Dem. Demetrescu-Buzău cunoscut în istoria literaturii sub pseudonimul Urmuz, ale cărui texte apelează la grotesc, la deconstrucție narativă, la elemente de metalimbaj impregnate de ludic în ipostaza de joc al semnificațiilor. Aparținând acestui strălucit precursor al mai multor orientări avangardiste, poemul eroico-erotic și

muzical, în proză, *Fuchsiada* reprezintă, după Pompiliu Constantinescu, un „elogiu, învăluit în stângăcii poetice și absurdități voite, al libertății în artă”¹. Sedus de neconvenționalismul particular al expresiei urmuziene, de potențiala convergență a structurii dramatice cu elementele de metalimbaj care, în opinia sa, pot defini o construcție muzicală complexă, Sorin Lerescu a compus, în perioada 1996-1998, opera *URMUZICA* pe libretul semnat de muzicologul și profesorul universitar Pavel Pușcaș, unul din aspectele insolite ale acestui edificiu dramatic constituindu-l învestirea elementelor de comentariu și interpretare a semnificațiilor textului original cu un potențial teatral de sine stătător. „Cheia stărilor contradictorii ale personajelor, a relației antinomice dintre realitate și aparență, a continuei dedublări, ca resort al acțiunii dramatice propriu-zise”² se regăsește muzical în factura structurală aparte a contrastului dintre continuitate și discontinuitate, consonanță și disonanță, stratificare polifonică și omofonă, comic și grotesc sau dintre sunetul determinat și sunetul nedeterminat, acest contrast amprentând parcursul scenic în integralitatea sa.

Dream Space și *Voices II* completează portretul unui muzician echilibrat, dar ispitit de efectele fuziunii dintre acustic și electronic generatoare de nebănuite debușeuri lirice; sunt schițele unui visător al sunetelor luminoase ce-și abandonează fugar dinamismul, „la granița dintre sonoritățile muzicii new-age și ale celei ambiental-minimaliste”³, pentru a se regăsi într-o altă perspectivă melodică, susținută armonic de o consonanță dilatată în oglinzi aparent infinite.

Și poate că, dintre toate, acest ultim tip de confesiune artistică îl definește cel mai bine pe omul Sorin Lerescu, în viziunea căruia Frumosul, Armonia, Continuitatea, Echilibrul lăuntric întregesc imaginea unui potențial Paradis interior, exprimat, cu un farmec dezarmant, în succinta dar grăitoare prezentare a propriului ansamblu: „*TRAIECT înseamnă pentru mine certitudinea unei idei de construcție muzicală și semnul sub care am înțeles, în timp, valoarea noțiunilor de prietenie și dăruire în muzică.*”

¹ Constantinescu, P. - *Vremea*, IV, nr. 162, 25 ian. 1931.

² Lerescu, Sorin – *Despre opera URMUZICA, No. 14 plus minus*, 10 mai 2011 (extras din volumul *Teatrul instrumental*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2001), <http://www.no14plusminus.ro/2011/05/>

³ Dediu, Dan – *Sorin Lerescu și efluviile diatoniei, în Siluete în mișcare*, Editura Muzicală, București, 2021, pag. 185-186.

SUMMARY

Loredana Baltazar

Sorin Lerescu - that Janus of contemporary Romanian musical composition

Just like the god Janus, the protector of transitional phenomena imagined with two opposite faces, the composer Sorin Lerescu is an adept of synthetic thinking, of the interrelation of the past with the future, of continuity with discontinuity, his predominantly lyrical nature guiding him towards a creative intentionality of controlled dualism. The stylistic, instrumental-timbral, dynamic diversity, as intrinsic assets of his composition, recommend him as an author open to innovative ideas but not easy to "read" in depth, a complex personality who has tackled a sum of musical genres – symphonic, vocal-symphonic, concertante, chamber, instrumental and stage music – from a synthetic perspective, a reflective musician whose particular sensibility oscillates between naturalness and drama, limpidity and ambiguity, engaging multiple facets of solo and tutti typologies. His compositional arsenal brings an increase of poeticism to Romanian musical creation as a whole, investing it with particular conceptual attributes; moreover, the elaborate play of contrasts in Sorin Lerescu's music refers, in a refined way, to the conflictual atmosphere typical of the contemporary environment.